

Efterårstrækket af Islandsk Ryle (*Calidris canutus*) i Vestjylland

Af

BO NETTERSTRØM

(With a Summary in English: *The Autumn Migration of the Knot (Calidris canutus) in Western Jutland.*)

Medd. nr. 6 fra Blåvand Fuglestation

INDLEDNING

Næst efter Strandskade (*Haematopus ostralegus*) er Islandsk Ryle (*Calidris canutus*) den hyppigste og mest konstante trækkende vadefugl langs den jyske vestkyst, specielt ved Blåvandshuk. Egentlige feltobservationer af artens træk er ikke blevet gjort i Danmark, før Blåvandsområdet tildrog sig ornithologers opmærksomhed som træklokalitet i midten 1950-erne. Efter oprettelsen af fuglestationen ved Blåvand i 1963 er især efterårstrækket af vadefugle ved Vestkysten blevet gjort til genstand for

megen observation, og det er da også herfra det meste af materialet til denne redøgørelse over Islandske Rylers efterårstræk er hentet.

THOMAS THELLE og JØRGEN RABØL skal have min bedste tak for de diskussioner, jeg har ført med dem om emnet, LARS HALLING SØRENSEN for at have stillet sine vejrkort til rådighed for mig og KIRSTEN WEDEL for hjælp ved udarbejdelsen af manuskriptet.

MATERIALET

For at få et helhedsbillede over trækkets udbredelse i Nordvesteuropa har jeg brugt ringmærkningsresultaterne fra Revtangens ornithologiske stasjon i Norge (Jæren) og fra Ottenby på Øland. Felttagtagelserne hidrører fra rapportererne fra Blåvand fuglestation årene 1963, 1965, 1966, 1968, de

af CHR. H. WULFF i 1962 og TH. THELLE m. fl. i 1967 arrangerede kædeobservationer langs den jyske vestkyst, observationer af TH. THELLE ved Grærup Strand 1963 samt egne observationer ved Blåvandshuk 1964. Desuden er kilder fra Nordsøområdet benyttet.

RINGMÆRKNINGSRESULTATER

Ringmærkningsresultaterne er tidligere behandlet af NØRREVANG (1959). Jærenfuglene er hovedsageligst truffet i Danmark i

august og september. I perioden december-marts især i det sydlige Nordsøområde samt i Frankrig. I årene efter ringmærk-

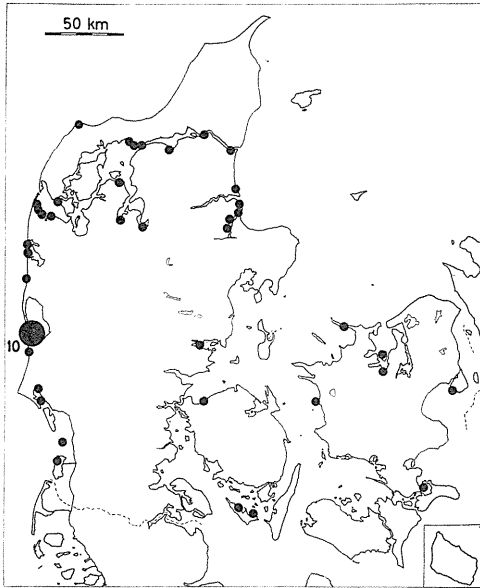

Fig. 1. Genfangster af Islandsk Ryle mærket på Jæren og genfundet mindre en en måned efter mærkningen. Udover de på figuren viste findes 7 genfangster fra Frankrig og 2 fra Spanien og Portugal.

Fig. 1. Recoveries of the Knot banded at Jæren and recovered less than a month after the banding.

ningen findes mange fra England og nogle få fra Sydeuropa og Nordafrika. Endelig er der nogle få fra både Grønland og Nordvestrusland, et forhold, som NØRREVANG tolker derhen, at både russiske og grønlandske fugle passerer Norge på nedtrækket.

Figur 1 viser genfangster af fugle fra Jæren højst en måned efter mærkningen. Jærenfuglene fordeler sig diffust over Danmark med tyngdepunkt i Vestjylland. Desuden findes 7 genfangster fra Frankrig og 2 fra Den Iberiske Halvø. Fra Ottenby trækker de Islandske Ryler WSW. Arten er dog langt mere fåtallig ved Ottenby, et forhold, der nok kan forklares ved, at Ottenbyfuglene er nordfløjen af et større træk over den sydlige Østersø. Trækket langs den jyske vestkyst stammer således fra

Norge. Værdien af ringmærkningsresultaterne fra Jæren i relation til forekomsten ved Vestkysten forringes desværre ved, at ringmærkningen først er begyndt medio august og således ikke omfatter det kraftige træk af adulte fugle, men kun de unge fugle (se senere).

Den store spredning over Danmark skyldes sikkert dette forhold; unge fugle har ofte et mere diffust trækforløb, og gamle fugle ses ikke i nær samme målestok i Østdanmark, som unge gør det senere på året.

At fugle fra Norge skulle krydse Nordsøen og flyve direkte til vinterkvarteret i England, som NØRREVANG antyder, er der intet, der tyder på, idet Jærenfugle først er truffet i England i december i ringmærkningsåret. Genfangsternes fordeling tyder snarere på, at der foregår et sløjfetræk syd om Nordsøen af en del af de i England overvintrende fugle, som almindeligvis regnes for at stamme fra Grønland. Ringmærkningsresultater fra Island tyder på, at andre grønlandske fugle trækker til vinterkvarteret over Island.

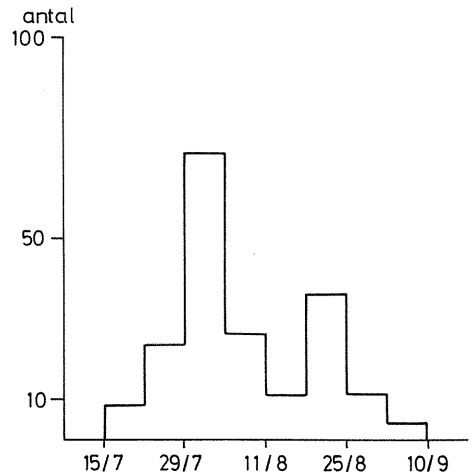

Fig. 2. Trækket af Islandsk Ryle ved Blåvandshuk i 1963, 1965 og 1966 fordelt i perioder af en uge. Ordinatakse: Fugle pr. time.

Fig. 2. The distribution of Knots migrating at Blåvandshuk in 1963, 1965 and 1966. Ordinate: Birds per hour.

TRÆKKETS FORLØB VED BLÅVANDSHUK

Trækket ved Blåvand forløber stort set i perioden ultimo juli-ultimo august. Af figur 2 ses det, at hovedtrækket falder i dagene omkring første august, medens et andet maximum nås omkring 20. august. Hovedtrækket består næsten udelukkende af gamle fugle i sommerdragt, hvorimod det sidste træk overvejende udgøres af unge fugle i vinterdragt. Dette sidste træk udgjorde i 1963, 1965 og 1966 37 % af de iagttagne Islandske Ryler. Hovedparten af trækket falder på ganske få dage med flere hundrede fugle pr. dag. Således i 1966, hvor der på dagene 25.7., 29.7., 30.7. og 1.3.8. sås 5200 af de 7600, der blev iagttaget dette år.

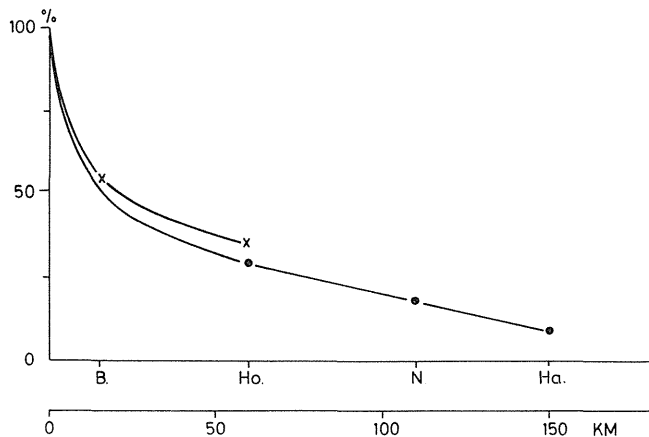
Trækket foregår oftest i lav højde over havstokken. Flokkene varierer meget i størrelse, flokke på op til hundrede individer er noteret, ofte indeholdende andre vade-fuglearter. I 1967 var den gennemsnitlige flokstørrelse ca. 8 fugle ved Blåvand og omtrent det samme ved Børsmose og Holmslands Klit henholdsvis 15 km og 60 km nord for Blåvandshuk.

Figur 3 viser indflyvningen til Vestkysten. Tilgangen af fugle er på størsteparten af kysten nord for Blåvand nogenlunde konstant, medens den stiger vældigt de sidste 20 km før Blåvand. Dette skyldes sikkert, at fuglene på lang afstand kan se kysten, og først når denne ved Blåvand drejer skarpt mod sydøst, sker en større indflyvning af fugle, der trækker et stykke ude. Dette er iagttaget tit, idet flokke et par kilometer vest for Hukket er set ændre kurs og flyve direkte ind mod kysten. Fra Hukket ses de fleste flokke trække videre mod syd over havet; træk langs Skallingens vestkyst ses sjældent. Enkelte dage er konstateret træk øst om Hukket, idet fugle fra kysten ved bl. a. Grærup Nordstrand er set flyve sydøst ind over land mod Ho bugt.

Materialet fra kædeobservationerne 1962 og 1967 har desværre ikke været stort nok til, at man kan udlede noget om vejrfaktorerens indflydelse på indflyvningen til kysten.

Fig. 3. Indflyvningen til Vestkysten illustreret ved det procentvise antal iagttagne fugle i forhold til antallet ved Blåvandshuk. 1962: Cirkler, 1967: Krydser. B: Børsmose, Ho: Holmslandsklit, N: Nisum, Ha: Harboøre.

Fig. 3. The numbers of birds in percent of the number at Blåvandshuk at observation posts along the western coast of Jutland. 1962: Dots, 1967: Crosses. B: Børsmose, Ho: Holmslandsklit, N: Nisum, Ha: Harboøre.

TRÆKKET I RELATION TIL VEJRET

De store koncentrerede træk forløber gerne som en stor bølge i løbet af 5-7 dage med mindre pauser på en dags tid. Vejrsituationen på disse dage er karakteristisk og er sikkert helt afgørende for, om der overhovedet passerer træk langs den jyske vestkyst. Trækkets affinitet til sydlig vind er tydelig (se figur 4 og 5).

Af 87 dage i 1965 og 1966 har 34 dage vind mellem SSE og SW begge incl., og 53 dage har vind mellem WSW og SE.

Trækket på disse dage fordeler sig således:

	< 40 fugle/t.	> 40 fugle/t.	Ialt
Dage med vind SSE-SW:	12 dage	22 dage	34 dage
Dage med vind WSW-SE:	52 dage	1 dag	53 dage

Der er således en tydelig afhængighed mellem vindretning og trækkets størrelse. Vindstyrken synes ikke at have nogen større indflydelse. Det synes som om, østgående lavtrykspassager over Nordsøen med deraf følgende sydlige vinde er forudsætningen for større træk. Trækket kulminerer allerede før lavtrykket er nået Norges og Danmarks vestkyster, men om lavtrykket i sig selv er trækudløsende er tvivlsomt.

TRÆKKETS FORLØB I STØRRE SAMMENHÆNG

Det gennemsnitlige antal fugle pr. time, der noteredes i 1963, 1965 og 1966 i de 45 dage, hvor trækket forløber, var henholdsvis 24, 32 og 40 fugle/time. Hvis man regner med ligeligt træk i alle døgnets 24 timer (hvilket sammenlignende observationer Jæren-Blåvand tyder på), vil det sige, at der årligt passerer ca. 30.000 Islandsk Ryler forbi Blåvandshuk.

På rastpladser i Holland taltes 23.8. 1963, altså på et tidspunkt, hvor hovedtrækket har passeret Blåvand, 130.000 Islandsk Ryler (ROOTH 1966), og den sam-

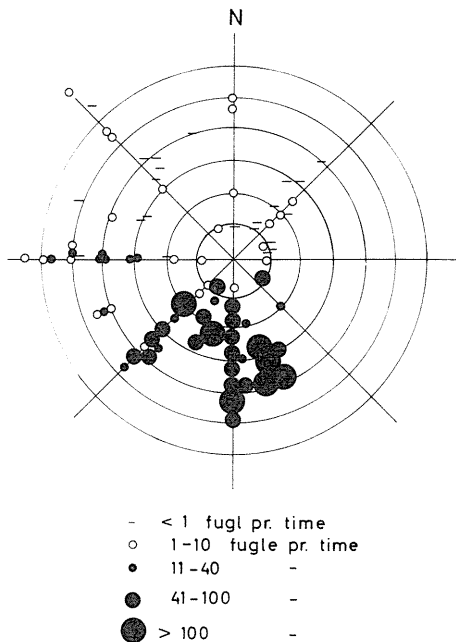

Fig. 4. Vindrose visende fordelingen af dage i 1965 og 1966 med træk af Islandsk Ryle efter vindretning og styrke. Cirklernes placering angiver vindretning og vindstyrke i Beaufortgrader den pågældende dag.

Fig. 4. Compass card showing the distribution of days in 1965 and 1966 with movements of the Knot. The position of the dots indicates the wind direction and the wind force, in the Beaufort-scale.

lede bestand langs Nordsøkysten må antages at være noget større. Det er altså en ret lille del af den samlede bestand, der passerer Blåvand på nedtrækket.

Da ringmærkningsresultaterne antydede, at trækket Jæren-Blåvand stammede både fra den gamle og den nye verden, kunne det synes rimeligt at antage, at dette træk var et »afdriftstræk«, der blev opfanget af Vestnorges kyst.

Studier af vejrkort kunne ikke give bekræftelse på dette for de grønlandske fugles vedkommende. Snarere foregår der et

regulært træk af grønlandske fugle over Norge til Vadehavet, hvilket iagttagelser på rastpladserne synes at støtte, idet kulminationen på de engelske rastpladser først findes sted november-januar (EVANS 1966), samtidig med et kraftigt fald i det sydlige Nordsøområde; altså kan der være tale om et »sløjfetræk«, som også ringmærkningen sandsynliggjorde. NØRREVANG mener, at de grønlandske fugle overvintrer i England, mens de russiske overvintrer sydligere.

De russiske fugles træk i relation til Blåvandstrækket synes nøjere at være forbundet med begrebet »afdriftstræk«. Tidligere er omtalt, at store dele af de russiske bestande formodes at trække syd om Skandinavien til vadehavet, et forhold, der især er tydeligt for Almindelig Ryle (*Calidris alpina*) på grund af den udstrakte ringmærkning af denne art (ROOS 1969). Under normale, »gunstige« forhold som f. eks. højtryksvejr med svag vind vil trækket forløbe hurtigt evt. i et stræk fra ynglepladserne til efterårsrastpladserne i Vadehavet og den europæiske atlantehavskyst. Mere ugünstige vejrforhold som f. eks. lavtrykspassager med stærke vinde vil gøre trækket mere iøjnefaldende, idet fuglene på grund af afdrift, lavere trækhøjde m. v. vil koncentreres langs ledelinier som f. eks. Norges og Danmarks vestkyst. Sydøstlige vinde vil bevirke en parallelforskydning af et sydvestgående træk, i dette tilfælde en forskydning til Norges vestkyst med deraf følgende ledelinietræk over Vestjylland.

For Hjejle (*Pluvialis apricaria*), Strandhjejle (*Squatarola squatarola*), Almindelig Ryle og klirernes vedkommende er dette tydeligt ved Blåvand, idet større træk af disse arter kun ses med kraftige vinde fra sydøst over Sydskandinavien. På Jæren gør dette sig især gældende for en talstærk art som Almindelig Ryle (BERNTOFT-OSA

1948). Dette er sikkert også tilfældet for Islandsk Ryle, idet ca. halvdelen af de større trækdage falder sammen med større træk af Lille Kobbersneppe (*Limosa lapponica*). Almindelig Ryle og Strandhjejle. Foruden disse dage forekommer en række dage, hvor kun Islandsk Ryle er talrig, hvilket måske kan tolkes som træk af grønlandske fugle.

Det ser således ud til, at lokale vejrforhold over Skandinavien er afgørende for, om der ses træk over Vestjylland. Iagttagelser fra Vadehavet tyder også herpå, idet store tiltræk hertil kan konstateres uden at træk ses ved Blåvand i samme periode. (NETTERSTRØM og THELLE, in press.). I 1966 udeblev det andet maximum hos Islandsk Ryle totalt i en længere periode med højtryksvejr og svag vind ved Blåvand. Højtryksperioder med rolige vejrforhold er også ved Falsterbo og Øland karakteriseret ved ringe vadefugletræk.

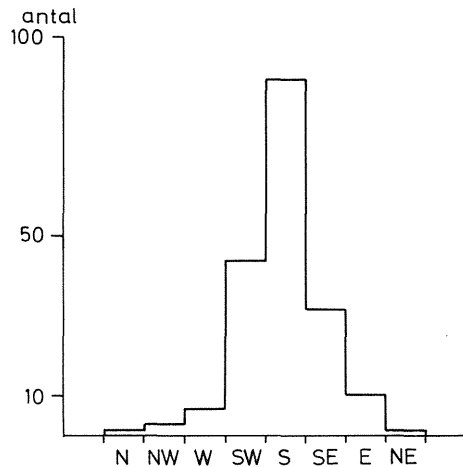

Fig. 5. Det gennemsnitlige antal fugle pr. time pr. dag som funktion af vindretningen i 1960, 1961, 1963, 1965 og 1966.

Fig. 5. Number of birds per hour per day as a function of the wind direction.

SAMMENFATNING

Langs den jyske vestkyst foregår et større træk af Islandsk Ryle i perioden ultimo

juli-ultimo august. Dette træk udgøres både af grønlandske og russiske fugle. Trækket

har to maxima, et omkring 1. august, de adulte fugle, og et omkring 20. august, de juvenile fugle.

Fuglene kommer fra Vestnorge, og indflyvningen finder sted over hele Vestkysten, især i Blåvandshukområdet, hvorfra trækket fortsætter til vadehavet i den sydlige del af Nordsøen. De grønlandske fugle foretager et sløjfetræk, idet de senere på efteråret flyver til overvintringsområderne i England. Trækket er korreleret mod syd-

lig vind ved Blåvand, og det antages, at de russiske fugles forekomst ved Blåvand, ligesom det er tilfældet for flere andre vade-fugles vedkommende, skyldes en nordvestforskydning af trækket og deraf følgende ledelinietræk. Trækket udgør kun en mindre del af de i vadehavet rastende Islandske Ryler, og det formodes at betydeligt træk af grønlandske fugle går over England, og af russiske fugle over det sydlige Østersøområde.

SUMMARY IN ENGLISH

The Autumn Migration of the Knot (Calidris canutus) in Western Jutland.

Since 1954 observations of bird migration have been made at Blåvandshuk, the western point of Jutland, Denmark. In 1963 the bird station of Blåvand was established, and thorough registration was started, especially of waders. In primo August 1962 a chain of observers along the west coast of Jutland studied the migration and in a similar study in 1967 also Jæren, W Norway was included. This publication deals with the autumn migration of the Knot (*Calidris canutus*).

The results from the bird banding at Jæren and Øland, Sweden, show that both Greenlandic and Russian Knots pass through Norway on their autumn migration and that the birds at Blåvand are from this migration. The Greenlandic birds seem to winter in Great Britain after having spent their autumn in Holland and Northwest Germany. The Russian birds seem to winter further south (NØRREVANG 1959).

At Blåvand the migration has two peaks. About

1.8. the adult birds migrate, and about 20.8. birds in winter plumage and juvenile birds migrate.

The Knots leave the Norwegian coast south of Jæren, and the approach to the west coast of Jutland takes place along the whole coast line, however, especially in the Blåvand area.

The 30,000 Knots passing Blåvand every year is just a little part of the birds which are seen in the end of August in Holland (ROOTH 1966).

It appears that a north west displacement of the migrants over Scandinavia takes place, and that the west coasts of Norway and Denmark will act as guiding-lines, and cause several species of waders to concentrate at Blåvand.

Anticyclonic weather with south easterly winds over Scandinavia often result in strong migration of Knot, Dunlin (*Calidris alpina*), Bar-tailed Godwit (*Limosa lapponica*) and Grey Plover (*Squatarola squatarola*).

LITTERATUR

- BERNHOF-OSA, A., 1947: Vadertrekket på Revtangén, Jæren, høsten 1947. - Stavanger Museums Årbok 1947.
 - , 1948: Trekknottiser fra Revtangén høsten 1948. - Stavanger Museums Årbok 1948.
 EVANS, P. R., 1966: Wader migration in north-east England. - Transactions of the Natural History Society of Northumberland and Newcastle Upon Tyne. 16 nr. 2.
 NØRREVANG, A., 1959: The migration patterns of

- some waders in Europe, based on the ringing results. - Vidensk. Medd. fra Dansk naturh. Foren. bind 121.
 ROOS, 1969: Ringmarkningsversamheten vid Falsterbo fågelstation 1965-1967. - Vår fågelvärld, 28, 1969.
 ROOTH, J., 1966: Vogeltelling in het hele Nederlandse Waddengebied augustus 1963. - Limosa, 39, no. 4, 1966.
 SALOMONSEN, F., 1968: Grønlands fugle.

Manuskriptet modtaget 28. dec. 1969.

Forfatterens adresse: Høje Gladsaxe Torv 2, v. 613, 2860 Søborg.